

PROF. DR. H. SELÂHATTİN ERTÜRK'ÜN EĞİTİME BAKIŞ AÇISI DÜŞÜNCE VE UYGULAMALARDA YENİ BİR ÇAĞIN BAŞLANGICI OLMUŞTUR

Doç. Dr. Durmuş Ali ÖZÇELİK*

Planlı ya da örgün eğitim kurum ve kuruluşları bulunmayan ya da bu tür kurum ve kuruluşlarını yok sayarak yepyeni bir eğitim sistemi kurmak isteyen bir toplum düşününüz. Böyle bir toplumda yeni eğitim sistemi nasıl oluşturulacaktır? Yeni eğitim sisteminin planlanması, örgütlenmesi, işletilmesi ve denetimi amacıyla ne yapılacaktır?

Yukardaki gibi bir soruya şöyle cevap veriyordu Ertürk: Önce bu toplumda nasıl bir insan yetiştirilmek istendiğini, yani eğitimin hedeflerini belirlerim. Sonra, bu hedefleri işevuruk biçimde, gözlenebilir nitelikteki kritik davranışlarla tanımlarım. Daha sonra, bu kritik davranışları oluşturacak güçte öğrenme yaşantıları sağlayacak durumlar bulurum. Daha sonra da öğrencileri bu durumlarla etkileşime sokarak bu etkileşimi, söz konusu davranışlar tam olarak öğrenilinceye kadar sürdürürüm. Davranışların oluşma derecesini belirlemek için sınaama durumlarından yararlanırım.

Ertürk'ün yukarda çok kısa ve öz olarak sunulan görüşüne çok az şey katılabilir. Çünkü bu yaklaşım, adına kısaca eğitim denen, kişiye kendi yaşantıları yoluyla istedik davranışlar kazandırma sürecini hemen hemen tam bir açıklıkla ortaya koymaktadır.

Yukarda sunulan yaklaşımında Ertürk, organizmanın yapı ve işleyişini açıklamak amacıyla çıktığı yolda hücrenin yapı ve işleyişini açıklamakla görevin bittiğini görerek noktayı koyup durmuştur. O'nun engin zekâ ve nüfus gücünün pırlıtlarını taşıyan bu durum yaklaşımının bazı çevrelerce zor anlaşılması gibi bir tehlikeyi de birlikte getirmektedir.

Ertürk'ü kolay anlamak ve O'nun getirdiği katkının büyüklüğünü kolayca görmek için, O'nun getirdiği yaklaşımı, okullarımızdaki derslerden her biri içinde olup bitenlerin bir açıklaması olarak almak gerekir. Şöyle ki, okullardaki her dersin belli özel hedefleri vardır. Bu dersle il-

* Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Öğretim Üyesi.

gili öğretim programında, önce bu özel hedefler kritik davranışlarla tanımlanmıştır. Sonra, bu kritik davranışların öğrenilmesini sağlama gücünde öğrenme yaşantılarını oluşturacak öğretim durumları düşünülmüştür. Daha sonra da bu öğretim durumları, gereklerindeki benzerlik açısından gruplanarak üniteleştirilmiş ve üniteler de kendi aralarında öğrenmeye elverişli bir sıraya konularak dersin içeriği oluşturulmuştur. Dersin öğretimi demek, işte böyle bir öğretim programının uygulamaya konması ve uygulamanın, istenen sonuçlar tam olarak alınacak şekilde etkili bir denetim altında sürdürülmesi demektir.

Okullardaki derslerden biri ile ilgili öğretim-öğrenme sürecinin yukardaki şekilde açıklanmış olmasıyla okullardaki tüm derslerle ilgili süreçler de açıklanmış olmaktadır. Çünkü okullardaki her ders, organizmadaki bir hücre gibidir. Bu hücrelerden birinin yapı ve işleyişinin açıklanması, bu hücrenin içinde bulunduğu dokunun diğer hücrelerinin yapı ve işleyişinin de açıklanmış olması demektir. Bazı sınırlamalarla bu, bir organizmayı oluşturan tüm hücrelerin ve dolayısıyla organizmanın yapı ve işleyişinin de açıklaması olmaktadır. Eğitimdeki durum da buna benzer. Bir dersle ilgili eğitim sürecinin yapı ve işleyişinin açıklanması, böyle derslerden oluşan bir okul programının ve ufak sınırlamalarla, böyle okullardan oluşan bir eğitim sisteminin yapı ve işleyişinin de açıklanması demektir. Ertürk bir dersin, eğitim sisteminin en küçük anlamlı birimi olacağını düşünmüş ve bu en küçük anlamlı birimin yapı ve işleyişine ışık tutarak tüm süreci açıklama gücünü göstermiştir.

Ertürk'ün, bir dersle ilgili eğitim sürecine ışık tutarak bir toplumdaki eğitim sisteminin tümüne nasıl açıklık kazandırmış olduğunu görmekte güçlük çekenlere şöyle bir açıklama yardımcı olabilir: Türk milli eğitiminin amaçları, yani bu eğitim sistemiyle gençlerimize kazandırmak istediğimiz nitelikler 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinde sayılmıştır. Bunlar, ülkemizde ilkökul, ortaokul, lise veya lise dengi okul ve yüksekokul dönemlerinde gençlerimize kazandırılmış olması beklenen niteliklerdir. Onuncu Milli Eğitim Şurasında da benimsendiği gibi bu niteliklerden bazıları ilkökul, bazıları ilkökuldaki öğrenmelerden sonra ortaokul, bazıları ortaokuldaki öğrenmelerden sonra lise veya lise dengi okul, bazıları da lise veya lise dengi okulda öğrenmelerden sonra yüksekokul döneminde kazanılabilecek türden niteliklerdir. Kazanılabilecekleri yaş ve olgunluk dönemleri ile eğitim düzeyleri dikkate alınarak yapılan böyle bir gruplama sonunda, Türk Milli Eğitim sistemini oluşturan ilkökul, ortaokul, lise veya lise dengi okul ve yüksekokul kademelerinin hedefleri ortaya çıkmakta; başka bir açıdan bakıldığında, Türk Milli eğitiminin hedeflerinin bu dört grupta toplanabileceği görülmektedir.

Yukardaki açıklama biraz daha sürdürülürse, Türk milli eğitiminin amaçlarından ilkökul, ortaokul, lise veya lise dengi okul ve yüksekokul kademelerinden her birinin payına düşenler de aynı zamanda ve aynı ortamda gerçekleştirilebilecek hedefler değildir. Bunlardan bazıları dil etkinlikleri, bazıları sayılarla yapılan çalışmalar, bazıları doğal varlık veya olaylar üzerinde yapılacak gözlem ve deneyler, bazıları ise toplumsal çevre üzerindeki incelemelerle kazanılabilecek özelliklerdir. Ayrıca, bunlardan bazıları aynı okulun ilk sınıfında ve diğerlerinden önce öğrenilebilecek davranışları içerirken bazıları daha ileri sınıflarda ve önceki sınıflarda gerçekleşen öğrenmelere dayalı olarak öğrenilebilecek davranışları içermekte olabilir. Bu durumlar da dikkate alındığında, hedeflerle ilgili yukardaki gruplamanın orada sözü edilen her okul dönemi içinde de derslere ve derslerden her biri içinde yıllara göre gruplamalar şeklinde sürdürülmesi gerektiği ortaya çıkar.

Yukarda son olarak sözü edilen gruplamalar da yapıldığında, her okuldaki her dersin her bir sınıftaki bölümünün hedefleri belirlenmiş olmaktadır. Bu noktaya gelindiğinde örneğin, ilkökulun birinci sınıfındaki ilkökuma, ikinci sınıftaki Türkçe, üçüncü sınıftaki Türkçe,..., birinci sınıftaki aritmetik, ikinci sınıftaki aritmetik,..., birinci sınıftaki hayat bilgisi, ikinci sınıftaki hayat bilgisi,..., dördüncü sınıftaki fen ve tabiat bilgileri, beşinci sınıftaki fen ve tabiat bilgileri... derslerinden her birinin özel hedefleri belirlenmiştir. Ortaokulun, lise veya lise dengi okulun, yüksekokulun özel meslek dersleri dışındaki derslerinin özel hedefleri de belirlenmiştir. Şimdi iş, bu derslerden her birinin ayrı ayrı ele alınıp böylece belirlenen özel hedeflere erişmek için Ertürk'ün getirdiği yaklaşımla birer öğretim programı hazırlanmasına ve bu programların, özel hedeflerine eriştirecek biçimde uygulanmasına kalmıştır.

Yukardaki gibi hareket edilerek her okulun her dersi için Ertürk'ün getirdiği yaklaşımla birer öğretim programı geliştirilerek uygulandığını düşünelim. Sonuç ne olacaktır? Baştan başlarsak, ilkökulun birinci sınıfındaki her ders bitince bu dersin özel hedeflerine, ikinci sınıftaki her ders bitince bu dersin özel hedeflerine,... erişilecektir. Bu şekilde beşinci sınıfın sonuna gelindiğinde, Türk milli eğitiminin amaçlarından ilkökulun payına düşenler gerçekleşmiş olacaktır. Böylece ortaokul, lise veya lise dengi okul ve yüksekokul da bitirildiğinde, Türk milli eğitiminin amaçlarında belirlenmiş olan niteliklere sahip insanlar yetiştirilmiş olacaktır. (Özel meslek derslerinin hedefleri bu tartışmanın dışında olmakla birlikte onlar için de aynı yaklaşım geçerlidir).

Buraya kadar yapılan açıklamalardan sonra, Ertürk'ün, bir dersin yapı ve işleyişine ışık tutmakla tüm eğitim sürecini nasıl aydınlatmış olduğu açıklık kazanmış olmalıdır.

Ertürk'ün eğitime ve özellikle okullardaki şekliyle öğretme-öğrenme sürecine bakış açısı, eğitim düşüncesi ve uygulamalarında yeni bir çağ açmıştır. Sputnik'e kadar bir "kapalı kutu" olarak kalmış olan okullardaki öğretme-öğrenme süreci, Ertürk'ün de katıldığı Sputnik sonrası silkinme çabaları ile gün ışığına çıkarılmıştır. Bu süreçte nelerin, nasıl yer aldığı ortaya konarak sürecin etkililik ve veriminin denetim altına alınması imkanı doğmuştur. Ertürk'ün önemli bir hizmeti de bu gelişmeleri zamanında Türk eğitimcilerine sunması olmuştur. Ertürk'ün 1966 yılında yayımlanan bir kitabı bu gelişmeleri ülkemiz eğitimcilerine duyurmuş; 1972 yılında yayımlanan ikinci kitabı da bu gelişmeleri daha gelişkin ve ayrıntılı biçimde tüm ilgililere sunmuştur.

Ertürk, eğitim cephesinin en ön safasındaki nöbetini en dakik, en cesur, en etkili, en şerefli biçimde tamamlayarak bayrağı bize devretmiştir. O'nun getirdiği bu yeni, çağdaş ve çağ açacak güçte yaklaşımı yaşatıp geliştirerek eğitim bilim ve uygulamaları bayrağını önde ve ilerde tutma görevi bize kalmıştır. Haydi hep birlikte görev başına!

YAZIDA SÖZÜ EDİLEN YAYINLAR

- Ertürk, Selâhattin; **Planlı Eğitim ve Değerlendirme**, Öğretmeni İşbaşında Yetiştirme Bürosu, Ankara: 1966.
- Ertürk, Selâhattin; **Eğitimde "Program" Geliştirme**, Yelkentepe Yayınları No. 4, Ankara: 1972.